

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU LIETĀ Nr. 2017-19-01

Rīgā

2018. gada 20. jūnijā

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Ineta Ziemele, tiesneši Sanita Osipova, Aldis Laviņš, Gunārs Kusiņš, Daiga Rezevska, Jānis Neimanis un Artūrs Kučs,

pēc Augstākās tiesas pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 9. punktu, kā arī 19.¹ un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2018. gada 22. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Latvijas Soduzpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Satversmes tiesa konstatēja:

1. Ar 2014. gada 2. oktobra likumu „Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā”, kas stājās spēkā 2015. gada 1. februārī, Latvijas Soduzpildes kodekss (turpmāk – Kodekss) tika papildināts ar septīto „B” nodaļu „Izvērtēšanas komisija”. Atbilstoši Kodeksa 50.¹⁵ panta pirmajai daļai izvērtēšanas komisija nodrošina notiesāto virzību soda progresīvās izpildes sistēmā un izvietojumu brīvības atņemšanas iestādēs atbilstoši Kodeksā noteiktajam, kā arī pieņem lēmumus par soda izpildes režīma mīkstināšanu vai pastiprināšanu notiesātajiem viena konkrēta veida cietumā vai viņu pārvietošanu uz cita veida brīvības atņemšanas iestādi.

Saskaņā ar Kodeksa 50.²¹ panta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2017. gada 20. decembrim) pirmo daļu notiesātais varēja apstrīdēt izvērtēšanas komisijas lēmumu Ieslodzījuma vietu pārvaldē 10 dienu laikā no tā pieņemšanas dienas. Savukārt šā paša panta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2017. gada 20. decembrim) piektā daļa (turpmāk – apstrīdētā norma) noteica, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmums nav pārsūdzams.

Ar 2017. gada 18. maija spriedumu lietā Nr. 2016-12-01 Satversmes tiesa atzina apstrīdēto normu, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošu no 2018. gada 1. janvāra, bet attiecībā uz pieteicēju attiecīgajā administratīvajā lietā – no viņa pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

2017. gada 21. decembrī stājās spēkā 2017. gada 7. decembra likums „Grozījumi Latvijas Soduzpildes kodeksā”, ar kuru citstarp Kodeksa 50.²¹ pants izteikts šādā redakcijā:

„Notiesātais izvērtēšanas komisijas lēmumu var apstrīdēt Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Sūdzības iesniegšana neaptur izvērtēšanas komisijas lēmuma darbību.

Ja Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieks izvērtēšanas komisijas lēmumu ir atcēlis, lietu atkārtoti izskata nākamajā izvērtēšanas komisijas sēdē.

Notiesātais var pārsūdzēt Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka lēmumu Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka lēmuma pārsūdzēšana neaptur tā darbību. Ja pieteicējs ir lūdzis un tiesa uzskata, ka lietu ir lietderīgāk izskatīt tiesas sēdē, tā var noteikt šīs lietas izskatīšanu mutvārdu procesā. Ja Administratīvā rajona tiesa Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka lēmumu atceļ, lietu atkārtoti izskata nākamajā izvērtēšanas komisijas sēdē.

Administratīvās rajona tiesas lēmumu var pārsūdzēt, iesniedzot kasācijas sūdzību Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamentam.”

2. Pieteikumu iesniedzēja – Augstākā tiesa – vērsās Satversmes tiesā ar diviem pieteikumiem (pieteikumi Nr. 114/2017 un Nr. 115/2017), pēc kuriem 2017. gada 3. augustā tika ierosināta izskatāmā lieta.

Augstākā tiesa lūdz atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam arī tiktāl, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru notiesātajam atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana.

Augstākā tiesa norāda, ka Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa tajos gadījumos, kad tiek skartas personas tiesības un likumiskās intereses, nodrošināt šai personai vismaz minimālas tiesības vērsties tiesā, tas ir, tiesības uz lietas izskatīšanu vismaz vienā instancē. Šādas tiesības varot liegt vienīgi izņēmuma gadījumos, kad iestāde attiecībā uz tai īpaši pakļautu personu pieņem iekšēju lēmumu un nav konstatējams būtisks cilvēktiesību ierobežojums Administratīvā procesa likuma 1. panta trešās daļas izpratnē, kā arī netiek skartas šīs personas tiesības un likumiskās intereses Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē.

Tā kā notiesāto tiesības pēc apjoma būtiski atšķiroties atkarībā no tiem noteiktā soda izciešanas režīma, tā maiņa soda progresīvās izpildes sistēmas ietvaros – gan soda izciešanas režīma pastiprināšana, gan mīkstināšana – pati par sevi ievērojami ietekmējot notiesātā tiesības uz privāto dzīvi. Soda izciešanas režīma mīkstināšanas gadījumā notiesātā tiesību uz privāto dzīvi apjoms būtiski paplašinoties. Tātad izvērtēšanas komisijas lēmumam par soda izciešanas režīma mīkstināšanu esot būtiska ietekme uz notiesātā cilvēktiesībām, savukārt atteikums šādu lēmumu pieņemt varot radīt būtisku notiesātā cilvēktiesību ierobežojumu.

Uz Augstākās tiesas pieteikuma pamata ierosinātajā lietā Nr. 2016-12-01 Satversmes tiesa jau esot vērtējusi apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Minētajā lietā pieņemtajā spriedumā Satversmes tiesa atzinusi, ka soda izciešanas režīma maiņa, kuras rezultātā tiek ierobežotas notiesātā civilās tiesības, tostarp tiesības uz saziņu ar ģimeni un finansiālās tiesības, atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai ietilpst to jautājumu lokā, kuros noteikto ierobežojumu pārbaude ir nodrošināma tiesas procesā. Attiecīgi Satversmes tiesa esot atzinusi, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru pastiprināts soda izciešanas režīms, ierobežo tādas notiesātā tiesības, kuru aizsardzība būtu nodrošināma taisnīgā tiesā.

Augstākā tiesa uzskata, ka identiski secinājumi attiecināmi uz apstrīdēto normu arī tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tādu lēmumu, ar kuru atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana. Lēmums, ar kuru atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana, pēc būtības aizskarot notiesātā tiesības uz privāto dzīvi tādā pašā apjomā kā lēmums par soda izciešanas režīma pastiprināšanu.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa esot secinājusi, ka ne visos gadījumos, kad notiesātais prasa tam piešķirt papildu tiesības, var uzskatīt, ka pieprasīto tiesību aizsardzība būtu nodrošināma taisnīgā tiesā. Šāda aizsardzība neesot nodrošināma tad, ja notiesātajam atteikta tādu tiesību piešķiršana, kuras var uzskatīt par privilēģiju. Brīvības atņemšanas sodu progresīvās izpildes sistēma un attiecīgi katrā soda izciešanas režīma pakāpē paredzētais atšķirīgais notiesātā tiesību apjoms veidojot brīvības atņemšanas sodu izpildes pamatu, nevis paredzot privilēģiju piešķiršanu notiesātajiem. Soda izciešanas režīms tiekot mīkstināts, lai sasniegtu brīvības atņemšanas soda mērķi – soda diferencēšanu atbilstoši notiesātā personībai un resocializācijas pakāpei, lai veicinātu tālāku resocializāciju un veiksmīgu iekļaušanos sabiedrībā pēc brīvības atņemšanas soda izciešanas. Šāda sistēma pēc būtības atbilstot arī sabiedrības interesēm. Tātad tiesības, kuras notiesātajam tiek piešķirtas, mīkstinot soda izciešanas režīmu, neesot privilēģija. Līdz ar to atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam esot nepieciešams nodrošināt šo tiesību aizsardzību taisnīgā tiesā.

Ieslodzījuma vietu pārvalde, kur notiesātais var apstrīdēt lēmumu, ar kuru viņam atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana, neatbilstot jēdzienam „tiesa” Satversmes 92. panta pirmā teikuma izpratnē. Tātad apstrīdētā norma liedzot notiesātajam tiesības uz taisnīgu tiesu. Šis ierobežojums esot noteikts ar likumu, un tam esot leģitīms mērķis. Tomēr sabiedrības ieguvums no šā ierobežojuma izpaužoties kā maznozīmīgs tiesu noslogojuma samazinājums, kas ļaujot ātrāk izskatīt citas lietas. Savukārt notiesātajam radītās nelabvēlīgās sekas esot tiesību uz taisnīgu tiesu liegums tādā situācijā, kurā tiek būtiski aizskartas viņa cilvēktiesības. Tādēļ apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums esot acīmredzami nesamērīgs.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka tiesvedība lietā būtu izbeidzama.

Savā atbildes rakstā Saeima norāda, ka esot izstrādāts un iesniegts izskatīšanai Saeimā likumprojekts, ar kuru paredzēts grozīt Kodeksa 50.²¹ pantu, tajā nosakot, ka notiesātais var apstrīdēt izvērtēšanas komisijas lēmumu Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam, kura lēmumu var pārsūdzēt tiesā, bet pirmās instances tiesas spriedumu var pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Ņemot vērā Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2016-12-01 noteikto, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā attiecas uz lēmumu par soda izciešanas režīma pastiprināšanu, zaudēs spēku 2018. gada 1. janvārī, esot sagaidāms, ka Kodeksa grozījumi stāsies spēkā līdz minētajam datumam. Attiecīgi ar minēto

grozījumu spēkā stāšanos apstrīdētā norma zaudēsot spēku, un tiesvedība izskatāmajā lietā daļā, kas ierosināta pēc pieteikuma Nr. 115/2017, būšot izbeidzama. Savukārt tiesvedība lietā daļā, kas ierosināta pēc pieteikuma Nr. 114/2017, esot izbeidzama, jo attiecīgajā administratīvajā lietā apstrīdētā norma neesot piemērojama.

2017. gada 18. decembrī Satversmes tiesā saņemta Saeimas vēstule, kurā norādīts, ka Saeima 2017. gada 7. decembrī ar nelieliem redakcionāliem precizējumiem trešajā lasījumā pieņēmusi minētos Kodeksa grozījumus, kā arī atkārtoti izteikts lūgums izbeigt tiesvedību izskatāmajā lietā daļā, kas ierosināta pēc pieteikuma Nr. 115/2017.

4. Pieaicinātās personas – Tieslietu ministrija, tiesībsargs, Ieslodzījuma vietu pārvalde un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore Evija Vīnkalna – sniedza Satversmes tiesai savu viedokli par apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un citiem jautājumiem, kuriem, pēc to ieskata, ir nozīme izskatāmajā lietā.

Satversmes tiesa secināja:

5. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu Satversmes tiesa var izbeigt tiesvedību lietā līdz sprieduma pasludināšanai, ja apstrīdētā tiesību norma (akts) ir zaudējusi spēku. Minētā Satversmes tiesas likuma norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv. Ja strīds vairs nepastāv, zūd Satversmes tiesas procesa jēga (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 5. punktu*).

Tomēr Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajā daļā noteiktais dod Satversmes tiesai tiesības izbeigt lietu, bet neparedz pienākumu to izbeigt. Proti, pat ja pastāv šajā tiesību normā minētais apstāklis, atsevišķos gadījumos var būt nepieciešams tiesvedību lietā turpināt, lai novērstu pieteikuma iesniedzēja pamattiesību aizskārumu vai būtisku valsts, sabiedrības vai atsevišķu personu interešu apdraudējumu. Tātad izšķirošais apstāklis jeb iemesls tiesvedības izbeigšanai lietā ir tas, ka apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku, taču Satversmes tiesai, lemjot par iespēju izbeigt tiesvedību, ir jāpārlicinās, ka nepastāv tādi apstākļi, kuru dēļ tiesvedība tomēr

būtu turpināma (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 5. punktu*).

Līdz ar to, izlemjot jautājumu par tiesvedības izbeigšanu saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta otrās daļas 2. punktu, Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai: 1) apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku; 2) nav tādu apstākļu, kuru dēļ tiesvedība lietā būtu turpināma (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 3. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2016-20-01 5. punktu*).

6. Jēdziens „apstrīdētā norma” Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta izpratnē nav saprotams formāli, proti, vienīgi kā normatīvajā aktā ietverts teksts. Apstrīdētā norma ir noteikta tiesiskā kārtība, kuru pieteikuma iesniedzējs uzskata par neatbilstošu augstāka juridiska spēka normai. Tādēļ arī tajos gadījumos, kad apstrīdētās normas teksts ir formāli grozīts vai pavisam izslēgts no normatīvā akta, Satversmes tiesai ir jāpārlicinās, ka tā rezultātā apstrīdētais tiesiskais regulējums ir mainīts vai izslēgts no normatīvā akta arī pēc būtības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 6. punktu*).

Līdz 2017. gada 20. decembrim apstrīdētā norma paredzēja, ka Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmums, kas pieņemts sakarā ar notiesātā sūdzību par brīvības atņemšanas iestādes izvērtēšanas komisijas lēmumu, nav pārsūdzams. Savukārt kopš 2017. gada 21. decembra Kodeksa 50.²¹ pantā notiesātajam ir paredzētas tiesības apstrīdēt izvērtēšanas komisijas lēmumu Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšniekam, pārsūdzēt Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka lēmumu tiesā, kā arī pārsūdzēt attiecīgo pirmās instances tiesas spriedumu kasācijas kārtībā. Tātad apstrīdētā norma pēc būtības ir zaudējusi spēku.

Līdz ar to Satversmes tiesai jāpārbauda, vai nepastāv tādi apstākļi, kuru dēļ tiesvedība izskatāmajā lietā tomēr būtu turpināma.

7. Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktam un Administratīvā procesa likuma 104. panta otrajai daļai administratīvā tiesa var apstrīdēt Satversmes tiesā vienīgi tādas normas, kas tika piemērotas vai ir piemērojamas attiecīgajā administratīvajā lietā, proti, normas, no kurām ir atkarīgs administratīvajā lietā esošā tiesiskā strīda risinājums. Savukārt Satversmes tiesai, izskatot uz tiesas pieteikuma pamata ierosinātu lietu, vienmēr ir jāizvērtē, kāda ietekme uz attiecīgo administratīvo lietu būs tās spriedumam. Tādēļ gadījumos, kad

lieta ir ierosināta uz administratīvās tiesas pieteikuma pamata, par nepieciešamību turpināt tiesvedību var liecināt tas, ka administratīvās lietas atrisināšanai ir nepieciešams atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē (*sal. sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 12. septembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-23-01 9. punktu*). Par nepieciešamību turpināt tiesvedību var liecināt arī tas, ka apstrīdētās normas atzīšana par spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē nepieciešama, lai aizsargātu arī citu tādu personu pamattiesības, kuras uzsākušas šo pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem.

Izskatāmā lieta tika ierosināta, pamatojoties uz diviem Augstākās tiesas pieteikumiem. Turklāt Satversmes tiesā ir saņemta informācija, ka sakarā ar izskatāmās lietas ierosināšanu tika apturēta tiesvedība vēl divās administratīvajās lietās: Administratīvās rajona tiesas lietvedībā esošajā lietā Nr. A420253716 un Augstākās tiesas lietvedībā esošajā lietā Nr. SKA-930/2017. Visās minētajās lietās administratīvās tiesas atzina apstrīdēto normu par piemērojamu, izlemjot jautājumu par pieteikuma pieņemšanu un administratīvās lietas ierosināšanu, proti, vērtējot pieteikuma pieļaujamību.

Gan Latvijas, gan arī citu kontinentālās Eiropas valstu administratīvajam procesam tiesā ir raksturīgs tāds materiālo tiesību normu piemērošanas princips, ka tiesa, vērtējot nelabvēlīga administratīvā akta tiesiskumu, piemēro tās materiālo tiesību normas, kuras bija spēkā šā administratīvā akta izdošanas brīdī. Savukārt, izskatot pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesa piemēro tās materiālo tiesību normas, kuras ir spēkā tad, kad tiek pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, ja vien citas tiesību normas nenoteic citādi. Šis princips atklājas Administratīvā procesa likuma 250. panta otrās daļas otrajā teikumā un 254. panta pirmajā daļā, kā arī ir konkretizēts tiesību zinātnē (*sk.: Onževs M. Tiesību normu laika aspekti tiesiskā un demokrātiskā valstī. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2016, 58.–59. lpp.*).

Administratīvā tiesa, izvērtējot pieteikuma par labvēlīga administratīvā akta izdošanu pamatotību pēc būtības, vienlaikus pārbauda arī tā pieļaujamību (citstarp pakļautību administratīvo tiesu kontrolei). Tādēļ arī pieteikuma pieļaujamība pamatā ir izvērtējama pēc tām tiesību normām, kuras ir spēkā attiecīgās lietas izskatīšanas vai jautājuma par pieteikuma pieļaujamību izlemšanas brīdī.

Atbilstoši minētajam principam Administratīvajai rajona tiesai un Augstākajai tiesai, to lietvedībā esošajās administratīvajās lietās pārbaudot, vai attiecīgie Ieslodzījuma vietu pārvaldes lēmumi ir pārsūdzami, būs jāpiemēro attiecīgās lietas izskatīšanas laikā spēkā esošās Kodeksa normas. Tātad, lai atrisinātu jau ierosinātās

administratīvās lietas, kurās iepriekš bija piemērojama apstrīdētā norma, nav nepieciešama apstrīdētās normas atzišana par spēkā neesošu no noteikta brīža pagātnē.

Līdz ar to Satversmes tiesa secina, ka nav tādu apstākļu, kuru dēļ tiesvedība izskatāmajā lietā būtu turpināma.

8. Ņemot vērā iepriekš minēto, jautājumam par tiesvedības izbeigšanu lietā daļā par pieteikumu Nr. 114/2017 sakarā ar Saeimas argumentiem, ka šis pieteikums neatbilst Satversmes tiesas likuma 19.¹ panta pirmās daļas 2. punktam un Administratīvā procesa likuma 104. panta pirmajai daļai, nav nozīmes. Proti, kad lietā jau ir konstatēts tiesvedības izbeigšanas pamats, Satversmes tiesai nav nepieciešams papildus vērtēt, vai pastāv arī citi tiesvedības izbeigšanas pamati. Savukārt lietas faktisko apstākļu vai tiesu veiktās tiesību normu piemērošanas pārvērtēšana neietilpst Satversmes tiesas kompetencē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 7. oktobra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2012-25-01 14.3. punktu*).

Līdz ar to konkrētajā gadījumā Satversmes tiesai nav jāvērtē Saeimas argumenti par apstrīdētās normas piemērojamību administratīvajā lietā, kuras ietvaros Satversmes tiesai iesniegts pieteikums Nr. 114/2017, un šis Saeimas lūgums ir atstājams bez izskatīšanas.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu,

Satversmes tiesa nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2017-19-01 „Par Latvijas Sodū izpildes kodeksa 50.²¹ panta piektās daļas, ciktāl tā attiecas uz lēmumu, ar kuru atteikta soda izciešanas režīma mīkstināšana, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Lēmums nav pārsūdzams.